

*Quaderns de
la Selva, 8
1995*

CENTRE D'ESTUDIS
SELVATANS

Els vernissos negres decorats amb punxó de Montbarbat

**MARIA DEL VILAR VILÀ BOTA
EUGENI BURGUEÑO VILLAREJO**

ENS proposem de fer un recull de tots els fragments de vernís negre del poblat ibèric de Montbarbat (Lloret de Mar-Maçanet de la Selva, la Selva) que presenten una decoració de palmetes o de rosetes realitzada amb punxó en el fons intern de vasos. Malauradament no en conservem cap forma sencera. L'inventari aplega totes les peces des de l'inici de les campanyes d'excavació l'any 1978 fins a la campanya de 1991.

No és un grup uniforme sinó que el podem dividir en dos grans apartats:

1) *Ceràmica àtica* amb decoració de palmetes incises lligades o no per arcs també incisos, la cronologia de la qual ocupa les darreries del segle V i la primera meitat del segle IV a.E.

Es tracta de formes obertes, plats o pàteres, Forma 21 o Forma 22 (LAMBOGLIA, 1952), de dimensions grosses o relativament grosses.

Aquests productes no procedeixen necessàriament de l'Àtica, ja que poden haver estat elaborats en molts altres tallers del món grec.

2) *Produccions occidentals*, són les més nombroses i corresponen a tallers locals, uns de situats a la península itàlica, cas del Taller de les Petites Estampetes, i d'altres d'ubicats a totes dues bandes del Pirineu, tant al sud de la Gàl·lia com a la costa nord-oriental de la península ibèrica (Empúries o Ro-

ses), amb un radi de comercialització força limitat que comprèn bàsicament la Catalunya estricta i el sud de França.

En general, solen ésser vasets de petites dimensions, usats com a copes per beure, que possiblement estaven relacionades amb el vi; la majoria corresponen a la Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) o Formes 2783 i 2784 (MOREL, 1981); i a la Forma 24/25 B (LAMBOGLIA, 1952) o Forma 2544 (MOREL, 1981).

La cronologia d'aquestes peces comprèn des de l'últim terç del segle IV fins al primer terç del segle III a.E., data en què l'àrea excavada, o sigui, el barri sud-oest del poblat, deixà d'ésser habitat.

Inventari i paral·lels

1. Ceràmica àtica

Les importacions de vasos elaborats a Grècia o en altres tallers especialitzats en aquests productes arriben en poca quantitat. L'escassetat de tipus ceràmics procedents d'aquests obradors queda palesa en el nombre de peces trobades, només quatre, en les setze campanyes d'excavació realitzades a Montbarbat.

T1-236. Fragment de fons i peu de una pàtera Forma 21 (LAMBOGLIA, 1952) (*incurving or outturned rim bowls*). Pasta beix, molt fina, dura, amb partícules de calç. Vernís negre, espès, de molt bona qualitat. Presenta dues palmetes de fulles impreses, combinades amb cercles incisos. Porta, segurament per penjar-lo, dues perforacions a la part alta del peu de 0,50 cm de diàmetre, separades entre si 1,40 cm. Dimensions: Diàm. base: 14 cm; Altura peu: 2,20 cm; Amplada peu: 0,90 cm. Palmetes: Longitud: 1,20 cm; Amplada: 0,70 cm.

Correspon al darrer estrat de la Torre (T1), Estrat III.

Aquests tipus de palmetes es daten a l'àgora d'Atenes cap a l'últim quart del segle V i inicis del segle IV a.E. Si porten estries de rodeta són una mica més tardanes, de la segona dècada del segle IV a.E. (SANMARTÍ, 1988: 102). A Lattes (Hérault) aquestes palmetes lligades amb arcs de cercles i estries tenen una cronologia de 375-350 a.E. (AAVV, 1994: 214). La fragmentació d'aquesta peça no permet precisar si tenia o no rodeta a la decoració.

S6-362. Fragment de fons de forma indeterminada que presenta a la part interna una decoració de dues palmetes incises incompletes. Pasta

marró clara, molt fina, amb partícules de mica. Vernís negre brillant de molt bona qualitat que es conserva només a la part interna.

Correspon a la Casa IV, Estrat III.

Palmetes anàlogues apareixen a Salamina de Xipre (JEHASSE, 1978: 92, fig. 205), les quals són produccions del segle IV a.E.

S7-42. Fragment de fons i peu, possiblement d'una pàtera Forma 21 o Forma 22 (LAMBOGLIA, 1952) que presenta una palmeta de tretze fulles a la part interna del fons. Pasta marró clara, molt fina. Vernís negre brillant de bona qualitat. Dimensions palmeta: Longitud: 1,30 cm; Amplada: 0,90 cm.

Correspon a la Casa IV, Estrat I.

A Lattes (Hérault) hi ha una palmeta semblant amb una cronologia de 325-300 a.E. (AAVV, 1994: 236, fig. 31, 1). A la Penya del Moro (Sant Just Desvern, Barcelonès) (BARBERÀ i SANMARTÍ, 1982: 83, Làm. XL, 11) es troba la mateixa decoració, i també al Puig de Sant Andreu (Ullastret, Baix Empordà) (OLIVA, 1963: 241. Fig. 27).

R9-293. Fragment de fons de forma indeterminada que presenta dues palmetes incises, una d'elles fragmentada. Les palmetes consten de vuit fulles i un rombe en el centre inferior, les quals estan lligades per arcs incisos acabats en dues espirals que es recolzen sobre una línia incisa. Pasta marró molt clara, poc dura, amb partícules de mica i petits vacúols. Vernís negre, molt degradat a la part externa. Dimensions palmeta: Longitud: 1,20 cm; Amplada: 0,90 cm.

Correspon a la Casa VIII, Estrat IV.

Aquestes decoracions les trobem al Puig de Sant Andreu (Ullastret, Baix Empordà) (PICAZO, 1977: 113, fig. 7, 4), amb una cronologia del segle IV a.E. A les sitges del Port de Montjuic (Barcelona), en una Forma 22 (LAMBOGLIA, 1952) amb una datació del primer quart del segle IV a.E. (GRANADOS, 1982: 171, fig. 7, 17). A la Penya del Moro (Sant Just Desvern, Barcelonès) en una pàtera de la Forma 21 (LAMBOGLIA, 1952), entre els anys 375 i 350 a. E. (BARBERÀ, MORRAL i SANMARTÍ, 1979: 32. Làm. III, 2). A Empúries la trobem amb una cronologia del segon quart del segle quart (SANMARTÍ, 1988: 119, fig. 10, 26). A la necròpolis ibèrica de Cabrera de Mar (Maresme), en una pàtera Forma 21 (LAMBOGLIA, 1952) que BARBERÀ (1968: 148, fig. 5, 7158) situa entre el 350 i el 300 a.E.

2. Produccions occidentals

2.1. Taller de les Petites Estampetes

El Taller de les Petites Estampetes es trobava situat a la regió italiana del Laci. Una de les principals formes que elaborà fou la 27 (LAMBOGLIA, 1952), copa de dimensions reduïdes utilitzada per a beure. La producció d'aquest taller es data a les darreries del segle IV i primer quart del segle III a.E.

A Montbarbat aquestes produccions es troben amb relativa freqüència, presentem aquí nou exemplars decorats amb petites estampetes.

S3-165. Fragment de fons, possiblement d'una copa Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i Formes 2783 i 2784 (MOREL, 1981), que presenta una roseta fragmentada de dotze pètals en relleu, sense botó central; els pètals estan separats per punts a l'alçada dels seus extrems distals; la roseta està inscrita en un cercle de doble traç. Pasta beix, molt fina, amb clapes grises. Vernís negre, espès, conservat a la part interna. Dimensions roseta: Diàm.: 1,10 cm.

Correspon a la Casa II, Estrat I.

Similar decoració apareix en un exemplar trobat al poblat ibèric del Turó de Can Olivé (Cerdanyola, Vallès Occidental) (BARBERÀ, PASCUAL, CABALLÉ i ROVIRA, 1962: 153, fig. 3, 7), i una altra de la Moleta del Remei (Alcanar, Montsià) (SANMARTÍ, 1973: 161, fig. 7, 1).

S3-234. Fragment de paret, fons i peu. Forma 27a o Forma 27b (LAMBOGLIA, 1952) i Forma 2672g1 (MOREL, 1981: 204). Presenta tres rosetes encerclades (dues d'elles fragmentades) impreses amb els pètals en relleu i botó central; la roseta completa consta de tretze pètals ovalats, separats per punts a l'alçada dels seus extrems distals, mentre que una altra de trencada tindria deu pètals. Pasta beix amb clapes grises, sembla cremada, molt fina, amb partícules de mica. Vernís negre mat, espès a la part interna. Dimensions: Diàm, base: 6 cm; Altura peu: 0,75 cm; Diàmetre rosetes: 1,20 cm.

Correspon a la Casa II, Estrat II.

El mateix tipus de decoració es troba en el Molí de l'Espígol (Tornabous, Pla d'Urgell) i al Puig Castellar (Pontós, Alt Empordà) (SANMARTÍ, 1973: 161, fig. 11, 2 i 3).

S3-235. Fragment de fons de forma indeterminada que presenta en la part interna una roseta incisa encerclada i fragmentada de la qual es

conserven tres pètals ovalats. Pasta beix, molt fina. Vernís negre amarronat i mat.

Correspon a la Casa II, Estrat II.

Aquest tipus de rosetes incises es troben a la part central del fons intern, i poden decorar tant les ceràmiques àtiques (MALUQUER DE MOTES, PICAZO i MARTÍN, 1984: Pl. 43, 221), com les procedents del Taller de les Petites Estampetes (PÉREZ BALLESTER, 1987: 58, fig. 5, 3479).

S9-171. Dos fragments de fons i peu, Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i Forma 2784a1 (MOREL, 1981: 224) que presenta dues rosetes encerclades, mal estampades de vuit pètals ovalats cadascuna, sense botó central. La decoració tindria quatre rosetes. Pasta ocre-agrisada, fina, farinosa, amb partícules de mica. Vernís negre-grisós, poc espès, que es conserva només en el fons intern.

Correspon a la Casa V, Estrat I.

El mateix tipus de decoració ha estat trobat a Empúries (Alt Empordà) en un fons també de la Forma 27 (SANMARTÍ, 1978: 1974, fig. 81).

S9-1368. Fragment de paret i inici de fons de forma indeterminada que presenta una roseta encerclada i fragmentada, possiblement de vuit pètals ovalats que correspondria a una decoració formada per quatre rosetes estampades. Cada pètal porta un doble traç en relleu. Pasta marró clara, fina, farinosa. Vernís negre espès, defectuós a la superfície externa, amb rugositats.

Correspon a la Casa V, Estrat IV.

El mateix punxó s'ha trobat a Ensérune (Nissan, Hérault), i al Tossal de les Tenalles (Sidamon, Segrià) (SANMARTÍ, 1978a: 160, fig. 9, 3).

R3-16. Fragment de fons i peu amb una perforació sota la conjunció fons-peu, molt degradat. Forma 2771i1 (MOREL, 1981: 221). Presenta una roseta fragmentada, possiblement de dotze pètals ovalats, inscrita en un cercle de doble traç. Pasta vermella-ataronjada moderada, fina, farinosa. Sense vernís. Dimensions: Diàm. base: 9 cm; Altura peu: 0,80 cm; Amplada peu: 0,65 cm; Diàm. perforació: 0,30 cm; Diàm. roseta: 0,80 cm.

Correspon a la Casa VI, Estrat I.

Al Turó de Can Olivé (Cerdanyola, Vallès Occidental) existeix una estampeta molt semblant (BARBERÀ, PASCUAL, CABALLÉ i ROVIRA, 1962: 149, fig. 2, 1).

R3-1146. Fragment de paret, fons i peu, Forma 27 (LAMBOGLIA 1952) i Forma 2783h1 (MOREL, 1981: 232). Presenta en el fons intern una decoració formada per una roseta completa i tres d'incompletes. La roseta sencera està formada per vuit pètals ovalats en relleu, separats per punts a l'alçada dels seus extrems distals, quatre dels quals estan units per un filament al botó central. Tota aquesta composició queda emmarcada per un cercle, marca del segell. Quatre pètals i tres estams són dobles, possiblement per defecte del punxó.

A l'inici del peu hi ha una banda de 0,30 cm d'amplada en vernís totalment mat, que possiblement hauria estat coberta amb pintura. En el fons extern s'aprecia el grafit de la lletra (o) en caràcters ibèrics (MALUQUER DE MOTES, 1968: 29). Pasta grisa fosca a la paret del vas, i vermella pàl·lida a la base i al peu, fina, dura, de bona qualitat. Vernís negre que cobreix tota la peça excepte una part del fons i peu externs. Dimensions: Diàm. base: 5 cm; Altura peu: 0,80 cm; Amplada peu: 0,20 cm; Diàm.roseta: 1,40 cm.

Correspon a la Casa VI, Estrat III.

Peces amb decoracions semblants es troben a Sant Miquel d'Olèrdola (Alt Penedès), Can Fatjó (Rubí, Vallès Occidental), Puig de Sant Andreu (Ullastret, Baix Empordà), Empúries (Alt Empordà), Ensèrune (Nissan, Hérault), *oppidum* du Moulin (Peyriac-de-Mer, Aude) i Montlaurès (Aude) (SANMARTÍ, 1973: 159, fig. 11, 6). També al Tossal de les Tenalles (Sidamon, Pla d'Urgell) (PRINCIPAL, 1993: 93, fig.2, 10), a l'*oppidum* del Mourrel-Ferrat (Olonzac, Hérault) (CENTRE DE RECHERCHES ET DE DOCUMENTATION DU MINERVOIS, 1976: 115, fig. 3, 7) i a Olbia (Hyères, Var) (BATS, 1988: Pl. 10, 305).

R3-1752. Cinc fragments de fons i peu, Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i Forma 2981 (MOREL, 1981: 43-44). Presenta al fons intern tres palmetes de set fulles que es recolzen sobre dues espirals, molt ben estampades, inscrites dintre d'una línia ovalada i orientades cap el centre. Pasta vermella-ataronjada moderada, fina, dura, amb partícules de mica. Vernís negre, poc espès i mal cuit (vermellós a l'anella de base). Dimensions: Diàm. base: 6 cm; Altura peu: 0,90 cm; Amplada peu: 0,60 cm; Longitud palmeta: 0,80 cm; Amplada palmeta: 0,70 cm.

Correspon a la Casa VI, Estrat VI.

Una decoració semblant es troba a Olbia (Hyères, Var) (BATS, 1976: 68, fig.3, 20), però no s'ha pogut aconseguir cap paral·lel pel que fa a la disposició de les palmetes.

F1. Fragment de paret, fons i peu, Forma 27a o 27b (LAMBOGLIA, 1952) i Formes 2783 i 2784 (MOREL, 1981). Presenta al fons intern una roseta central fragmentada ben estampada, amb botó central, possiblement formada per vuit pètals ovalats separats per punts en els seus extrems distals. Pasta rosada-ataronjada moderada, molt fina i farinosa. Vernís de poca qualitat, mat, negre. Dimensions: Diàm. base: 5 cm; Altura peu: 0,80 cm; Amplada peu: 0,60 cm; Diàm. roseta: 1,30 cm.

Correspon a una troballa fortuïta de 1979.

El mateix tipus de decoració és citada per MOREL (1969: 72, fig. 5, 4), i es troba també a Can Fatjó (Rubí, Vallès Occidental) (SANMARTÍ, 1973: 156, fig. 10), al Tossal de les Tenalles (Sidamon, Pla d'Urgell) (BARBERÀ, 1964-65: 153, fig. 7, 1; PRINCIPAL, 1993: 93, fig. 2, 10), a una de les sitges del poblat de Burriac (Cabreria de Mar, Maresme) amb dos fragments de rosetes (GARCÍA, PUJOL i ESTEBAN, 1981: 21, Lám. 5, 75024), a l'*oppidum* del Moulin (Peyriac-de-Mer, Aude) amb tres estampetes i una cronologia del segle III a.E. (SOLIER i FABRÉ, 1966: 113, fig. 3, 1), a Olbia (Hyères, Var) (BATS, 1976: 68, fig. 3, 28) (BATS, 1988, Pl. 60, 303), i finalment a la necròpolis d'Alalia (Aleria, Còrsega), tipus E1/L2 de la primera meitat del segle III a.E. (JEHASSE, 1973: 163, núm. 197, Pl. 179).

2.2. Taller de Rhode

Aquest centre de producció estava situat a l'antiga *Rhode* (Roses, Alt Empordà) i va ser estudiat per SANMARTÍ, (1978). Pel que fa als vasos decorats, tenim sis exemplars que porten una roseta centrada en el fons intern.

S1-377. 10 fragments de paret, fons i peu d'una mateixa copa reconstruïda, Forma 27b (LAMBOGLIA, 1952). El peu és recte a la part externa, amb una ranura en el punt on s'uneix a la paret. Presenta en el fons intern una roseta encerclada de set pètals arrodonits i botó central. Pasta beix, fina. Vernís negre brillant, degradat. Dimensions: Diàm. base: 5,40 cm; Altura peu: 0,90 cm; Amplada peu: 0,70 cm; Diàm. roseta: 1,50 cm.

Correspon al Passadís I, Estrat I.

La mateixa decoració es troba en una copa del Tossal de les Tenalles (Sidamon, Pla d'Urgell) (BARBERÀ, 1964-65: 157, fig. 9, 14; PRINCIPAL, 1993: 109, fig. 7, 76), a Margalef (Torregrossa, les Garrigues) (JUNYENT, 1974: 383, fig. 2, 5), al poblat del Molí de l'Espígol (Tornabous, Pla d'Urgell) (CURA-MORERA, 1993: 47, fig. 7, 12), i a una copa Forma 27.

de la necròpolis de la Albufereta (Alacant), amb una cronologia de primera meitat del segle III a.E. (RUBIO, 1986: 257, fig. 113, 1502).

S6-673. Fragment de paret, fons i peu, Forma 27b (LAMBOGLIA, 1952) i Forma 2784b1 (MOREL, 1981: 224). Presenta una roseta encerclada de set pètals separats per ratlles (radis). La impressió està mal feta i els pètals són irregulars. Pasta taronja-vermellosa clara, fina, amb partícules de mica. Vernís negre mat. Dimensions: Diàm. base: 4,70 cm; Altura peu: 1 cm; Amplada peu: 0,40 cm; Diàm. roseta: 1,50 cm.

Correspon a l'Habitació IV, Estrat IV.

S6-674. Fragment de paret, fons i peu, Forma 24/25B (LAMBOGLIA, 1952) i Forma 2544 (MOREL, 1981). Presenta una roseta central no inscrita en cercle formada per vuit pètals ovalats amb doble traç, i botó central, força irregular. Pasta groguenca, poc dura, granulada. Sense vernís. Dimensions: Diàm. base: 6 cm; Altura peu: 1,20 cm; Amplada peu: 1 cm; Diàm. roseta: 1,50 cm.

Correspon a l'Habitació IV, Estrat IV.

A Empúries (Alt Empordà), al Tossal de les Tenalles (Sidamon, Pla d'Urgell), a la necròpolis d'Aleria (Còrsega), a Minturnae (Itàlia central), a la necròpolis de Contrada Diana (Lípari), a Ensérune (Nissan, Hérault), a l'*oppidum* del Moulin (Peyriac-de-Mer, Aude) i a Iliberris (Elna, Rosselló) es troba el mateix punxó però del Taller de les Petites Estampetes (SANMARTÍ, 1978: 98, Lám. 13, 164).

S9-101. Fragment de fons i peu de forma indeterminada. Presenta una roseta central encerclada, trencada, de vuit pètals irregulars ovalats i punxeguts, i botó central. Pasta ataronjada, molt fina, dura, de fractura recta. Sense vernís. Dimensions: Diàm. base: 7 cm; Altura peu: 1,20 cm; Amplada peu: 0,60 cm; Diàm. roseta: 1,80 cm.

Correspon a la Casa V, Estrat Superficial.

R2-210. Fragment de fons i peu de forma indeterminada. Presenta una roseta central de sis pètals irregulars units al botó central, sense cercle. Pasta ataronjada-grisa, fina, molt farinosa, amb partícules de mica. Vernís gris fosc, mat, poc espès i molt degradat. Dimensions: Diàm. base: 6 cm; Altura peu: 0,80 cm; Amplada peu: 0,50 cm; Diàm. roseta: 1,40 cm.

Correspon a la Casa VI, Estrat II.

Similar, però amb la roseta encerclada, es troba a una sitja d'Ensérune (Nissan, Hérault) (GALLET DE SANTERRE, 1980: 69, Pl. XVI, 264), i a Sant Miquel de Sorba (Montmajor, Berguedà) (SANMARTÍ, 1978b: 31, fig. 7, 34).

R8-226. Fragment de paret, fons i peu. Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i Formes 2783 i 2784 (MOREL, 1981). Presenta una roseta central encerclada i fragmentada, possiblement de sis pètals ovalats separats per filaments rematats amb punts, i botó central. Pasta ocre-grisosa, fina, molt farinosa. Vernís gris fosc, molt degradat. Dimensions: Diàm. base: 5 cm; Altura peu: 0,90 cm; Amplada peu: 0,40 cm; Diàm. roseta: 1,20 cm.

Correspon a la Casa VII, Estrat III.

A Sant Miquel de Sorba (Montmajor, Berguedà) trobem el mateix punxó (SANMARTÍ, 1978b: 31, fig. 7, 31), i a Olbia (Hyères, Var) del Taller de les Petites Estampetes (BATS, 1976: 68, fig. 3, 33).

Estudi dels materials

Del total dels vernissos negres decorats amb punxó de Montbarbat, les ceràmiques àtiques, generalment, les trobem en un context antic, cas de la Torre (T1) o de la Casa VII, encara que en alguns casos es donen dintre d'estrats més moderns, la qual cosa ens fa pensar que aquestes produccions gregues han estat conservades més temps dins de l'àmbit familiar.

Les pastes de coloració beix o marró clar de molt bona qualitat, estan en relació amb vernissos negres, brillants i espesos. Les formes són obertes, pàteres o plats de la Forma 21 o 22 de Lamboglia (LAMBOGLIA, 1952), decorades amb palmetes, aïllades o lligades amb arcs incisos, les quals tenen una longitud entre 1,20 i 1,30 cm i una amplada que oscil·la entre 0,70 i 0,90 cm.

Pels paral·lels trobats, aquestes peces formen part del comerç d'importació que, des de tallers del món grec o d'altres ciutats de la Mediterrània, es difonia per tots els mercats del sud de França i del nord-est peninsular.

En el cas del Taller de les Petites Estampetes, les peces es troben en estrats mitjans i superiors a tots els àmbits del poblat. Són copes de reduïdes dimensions que corresponen a la Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i 2700 (MOREL, 1981).

Les pastes presenten gran varietat de textures i coloracions, algunes, fins i tot, tenen defectes de cocció amb l'aparició de clapes grises a les superfícies. En general, trobem dos tipus de pastes que es relacionen amb diferents qualitats de vernissos: unes fines i dures amb vernissos molt espesos, mats, de molt bona qualitat, i d'altres farinoses amb vernissos poc espesos, mal cuits i de vegades sense vernís.

Quant a les formes de les copes pertanyen a la Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) i a les Formes 2672, 2784, 2771, 2783 i 2981 de la classificació de MOREL (1981).

Les dimensions són força regulars, els diàmetres dels fons oscil·len entre 5 i 9 cm; els peus tenen una alçada entre 0,75 i 0,90 cm; i la base del peu mesura entre 0,20 i 0,65 cm.

Pel que fa a les decoracions, en general són mal estampades a causa segurament de punxons defectuosos, i en algun exemplar arriben a sobreposar-se. Totes les decoracions presenten rosetes amb botó central, llevat de l'S9-171; la majoria tenen entre set i dotze pètals ovalats, i molt sovint separats per punts en els extrems distals; poques vegades estan emmarcades per un cercle de doble traç. En un cas (R3-1146) hi ha filaments que separen els pètals i s'uneixen al botó central.

Les dimensions d'aquestes decoracions es troben entre 0,80 i 1,40 cm de diàmetre.

El fragment R3-1146 té dues particularitats, en primer lloc un grafit incís *post coctionem* al fons extern amb la lletra ibèrica (.o), possiblement indica l'inicial del nom de la persona que utilitzava la copa. En segon lloc, a la part externa del començament del peu hi ha una banda de 0,30 cm d'amplada amb el vernís totalment mat, que segurament estava coberta amb pintura blanca.

Una peça singular (R3-1752) consta de tres palmetes impreses que miren cap el centre, mentre que la col·locació usual és tres o quatre palmetes dirigides cap a fora. Les dimensions són molt regulars, fan 0,80 cm de longitud i una amplada de 0,70 cm.

Les produccions del Taller de *Rhode*, com el Taller de les Petites Estampetes, surten en els estrats mitjans i superiors.

Les pastes presenten una gran regularitat dintre de la gamma dels beix, dels ataronjats i dels groguencs, encara que de vegades presenten dos colors per defecte de cocció, ocre-grisosa o ataronjada-grisosa. Les textures són fines o molt fines, farinoses i granuloses. El vernís no és de gaire qualitat, poc espès, brillant i generalment molt degradat a causa de l'acidesa del sòl.

A part d'algunes formes indeterminades, trobem la Forma 27 (LAMBOGLIA, 1952) equivalent a la 2784 (MOREL, 1981), i una Forma 24/25B (LAMBOGLIA, 1952) o 2544 (MOREL, 1981).

Les dimensions oscil·len entre 4,70 i 7 cm de diàmetre base; 0,80 i 1,20 cm d'altura peu; i 0,40 i un cm d'amplada peu.

Les decoracions consten d'una sola roseta impresa en el fons intern de sis, set o vuit pètals ovalats amb botó central, a excepció de l'R2-210. Dues (S6-674 i R2-210) no estan encerclades, i la primera presenta doble traç. Un exemplar (S6-673) porta radis que separen els pètals. Una altra peça (R8-226) té els petals separats per filaments acabats en punts.

Els diàmetres de les rosetes es troben entre 1,20 i 1,80 cm, essent el més freqüent 1,50 cm.

En algun cas el dibuix de les rosetes imita les figures del Taller de les Petites Estampetes, per exemple S6-674 i R8-226.

Conclusions i cronologia

La ceràmica àtica a Montbarbat es troba sempre en petites quantitats, possiblement a causa del poc poder adquisitiu dels seus habitants, que suplien aquests vasos d'importació per d'altres de vernís negre realitzats en tallers occidentals i per imitacions elaborades en ceràmica grisa, en ceràmica negra mat (VILÀ, 1993), o en ceràmica comuna al torn, molt més abundants en el jaciment, i més assequibles per a l'economia de la població.

Els fragments de ceràmica àtica no són mai peces relativament senceres, sinó que sempre es tracta de bocins petits, la qual cosa fa pensar que eren vasos excepcionals que es guardaven probablement per a col·locar-los com a ofrenes en els aixovars de les tombes.

Cal destacar les perforacions, en nombre de dues, situades en el peu o en la conjunció fons/peu, fetes amb filaberquí, que servien per a penjar els vasos a la paret. En tenim dos exemples entre les peces estudiades, l'un és una pàtera àtica (T1-236), i l'altre correspon a una copa del Taller de les Petites Estampetes (R3-16). Aquestes perforacions les trobem també en ceràmica grisa i en ceràmica comuna al torn a Montbarbat, i són freqüents en tots els jaciments de l'àrea ibèrica.

La datació de les ceràmiques vernissades i decorades amb punxó es pot situar al barri sud-oest de Montbarbat des de finals del segle V al primer terç del segle III a.E.

Així veiem que les produccions que hem anomenat àtiques tenen una durada més llarga (darreries del segle V fins a últims del segle IV a.E.), mentre que les produïdes en tallers occidentals surten amb una cronologia més reduïda (últim terç del segle IV - primer terç del segle III a.E.).

Les primeres es relacionen amb altres vernissos importats del món grec com són, àtiques de figures roges, *kylikes* «stemless delicate class» del segon quart del segle V al segon quart del segle IV i *kylikes* «stemless Inset-Lip» amb una cronologia del segle V; *skyphoi* de la Forma 4362b1 (MOREL, 1981); *cup kantharos* àtic Forma 4273a1 (MOREL, 1981); i craters de la Forma 3521 (MOREL, 1981) del segon quart del segle IV a.E.

Quant a les segones, aquestes van acompanyades amb pàteres Formes 2252 (MOREL, 1981); *kylix* italiota del darrer terç del segle IV; i *skyphoi* italiotes de primers del segle III a.E.

Bibliografia

AAVV (1994): «Exploration de la ville portuaire de Lattes. Les îlots, 4-sud, 5, 7-est, 7-ouest, 8, 9 et 16 du quartier Saint-Sauveur», *Lattara*, 7.

BARBERÀ, J. (1964-65): «La ceràmica barnitzada de negro del poblado ilergeta del Tossal de les Tenalles de Sidamunt (Lérida)», *Ampurias*, XXVI-XXVII, 135-163.

BARBERÀ, J. (1968): «La necrópolis ibèrica de Cabrera de Mar», *Ampurias*, XXX, 97-150.

BARBERÀ, J., E. Morral i E. Sanmartí (1979): *La Peña del Moro de Sant Just Desvern (Barcelona)*, Barcelona (Quaderns de Treball, 1).

BARBERÀ, J., R. Pascual, M. Caballé i J. Rovira (1962): «El poblado prerromano del 'Turó de Can Olivé', de Cerdanyola (Barcelona). Segunda y última etapa de las excavaciones», *Ampurias*, XXIV, 147-159.

BARBERÀ, J. i E. Sanmartí (1982): *Excavacions al poblat ibèric de la Peña del Moro de Sant Just Desvern (Barcelonès). Campanyes 1974-1975 i 1977-1981*, Barcelona.

BATS, M. (1976): «La céramique à vernis noire d'Olbia en Ligurie: Vases de l'atelier des Petites Estampilles», *Revue Archéologique de Narbonnaise*, IX, 63-80.

BATS, M. (1988): *Vaisselle et alimentation à Olbia de Provence (v.350-v.50 av. J.-C.), modèles culturels et catégories céramiques*, Paris, *Revue Archéologique de Narbonnaise* (Supl. 18).

CENTRE DE RECHERCHES ET DE DOCUMENTATION DU MINERVOIS (1976): «Fibules et céramiques importées en provenance de l'oppidum du Mourrel-Ferrat, Commune d'Olonzac (Hérault)», *Bulletin de la Société d'Etudes Scientifiques de l'Aude*, LXXVI, 139-146.

CURA-MORERA, M. (1993): «Ceràmiques de vernís negre procedents del Molí d'Espígol al Museu Comarcal de l'Urgell», *Urtx*, 5, 33-50.

GALLET DE SANTERRE, H. (1980): *Ensérune. Les silos de la terrasse Est*, Paris, Gallia, Supl. XXXIX.

GARCÍA, J., J. Pujol i R. Esteban (1981): «Les sitges del poblal ibèric de Burriac (II)», *Laietania*, 1, 15-63.

GRANADOS, O. (1982): «Las cerámicas de importación halladas en los silos del Port (Barcelona)», *Helike*, 1, 163-181.

JEHASSE, L. (1978): *La céramique à vernis noire du rempart meridional, à Salamine de Chypre*, vol. VIII, Paris.

JEHASSE, J. i L. (1973): *La nécropole préromaine d'Aléria*, Paris, Gallia, Supl. XXV.

JUNYENT, E. (1974): «Ceràmica barnitzada de negro del poblado ibèric de Margalef, en Torregrossa, Lèrida», *Miscelànea Arqueològica*, 1, 379-396.

LAMBOGLIA, N. (1952): «Per una classificazione preliminare della ceràmica campana», *Atti I Congresso Inter. di Studi Liguri, Bordighera (1950)*, 139-206.

LAMBOGLIA, N. (1954): «La ceràmica precampana della Bastida», *Archivio de Preistoria Levantina*, V, 105-139.

MALUQUER DE MOTES, J. (1968): *Epigrafia prelatina de la Península Ibèrica*, Barcelona.

MALUQUER DE MOTES, J., M. Picazo i A. Martín Ortega (1984): *Corpus Vasorum Antiquorum. Espagne. Musée Monographique d'Ullastret*, fasc. 1, Barcelona.

MOREL, J.P. (1969): «Etudes de céramique campanienne I. L'atelier des petites estampilles», *MEFRA*, 81 (1), 59-117.

MOREL, J.P. (1981): *Ceràmique campanienne: Les formes*, 2 vol., Paris.

OLIVA, M. (1963): «Resultados de algunos cortes estratigráficos en Ullastret (Gerona)», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XVI, 218-247.

PÉREZ BALLESTER, J. (1987): «El Taller de las Pequeñas Estampillas: revisión y precisiones a la luz de las cerámicas de Gabii (Latium). Los últimos hallazgos en el Levante y Sureste Español», *Archivio Español de Arqueología*, 60 (núms. 155-156), 43-72.

PICAZO, M. (1977): *La ceràmica àtica de Ullastret*, Barcelona.

PRINCIPAL, J. (1993): «La ceràmica de vernís negre del Tossal de les Tenalles (Sidamon-Pla d'Urgell)», *Gala*, 2, 89-136.

RUBIO, F. (1986): *La necrópolis ibérica de La Albufereta de Alicante (Valencia España)*, València (Serie Arqueológica, 11).

SANMARTÍ, E. (1973): «El taller de las Pequeñas Estampillas en la Península Ibérica», *Ampurias*, 35, 135-173.

SANMARTÍ, E. (1978a): *La cerámica campaniense de Emporion y Rhode*, 1 vol., Barcelona.

SANMARTÍ, E. (1978b): «L'atelier des patères à trois palmettes radiales et quelques productions connexes», *Archéologie en Languedoc*, 1, 21-36.

SANMARTÍ, E. (1988): «Datación de la muralla griega meridional de Ampurias y caracterización de la facies cerámica de la ciudad en la primera mitad de siglo IV a. de J.C.», *Revue des Études Anciennes*, XC, 1-2, 99-137.

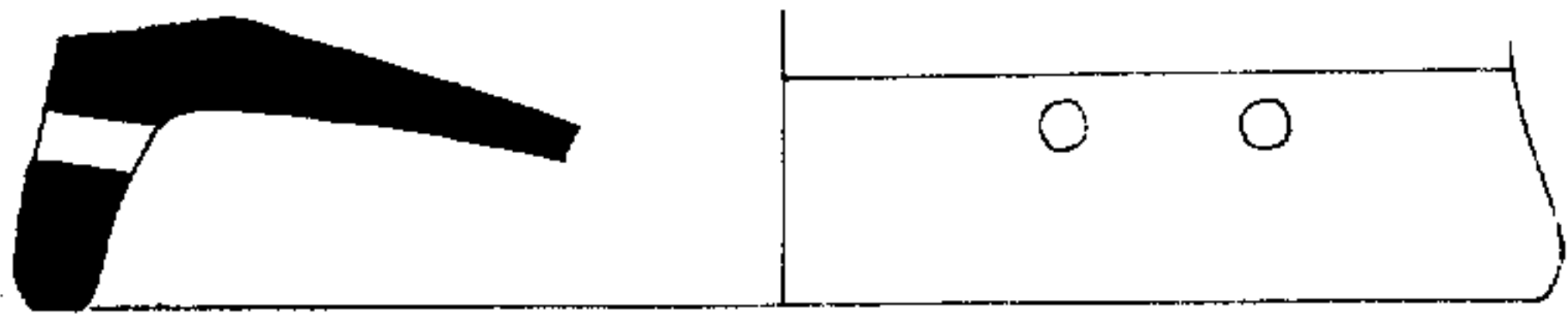
SOLIER, Y. i H. Fabré (1966): «L'oppidum de Peyrac-de-Mer. Rapport sur les fouilles 1965», *Bulletin de la Société d'Etudes Scientifiques de l'Aude*, LXVI, 107-124.

SOLIER, Y. i H. Fabré (1969): «L'oppidum du Moulin à Peyrac-de-Mer (Aude). Fouilles 1966-1967-1968», *Bulletin de la Société d'Etudes Scientifiques de l'Aude*, LXIX, 69-106.

SPARKES, B.A. i L. Talcott (1970): *Black and plain pottery of the 6th, 5th and 4th centuries B.C.*, Princeton, The Athenian Agora XII, 2 vol.

VILÀ, MARIA DEL V. (1993): «La ceràmica negra mat de Montbarbat», *Cypsela*, X, 71-75.

VILÀ, M. DEL V. *et alii* (1995): *Montbarbat (1978-1985)*, Lloret de Mar (en premsa).

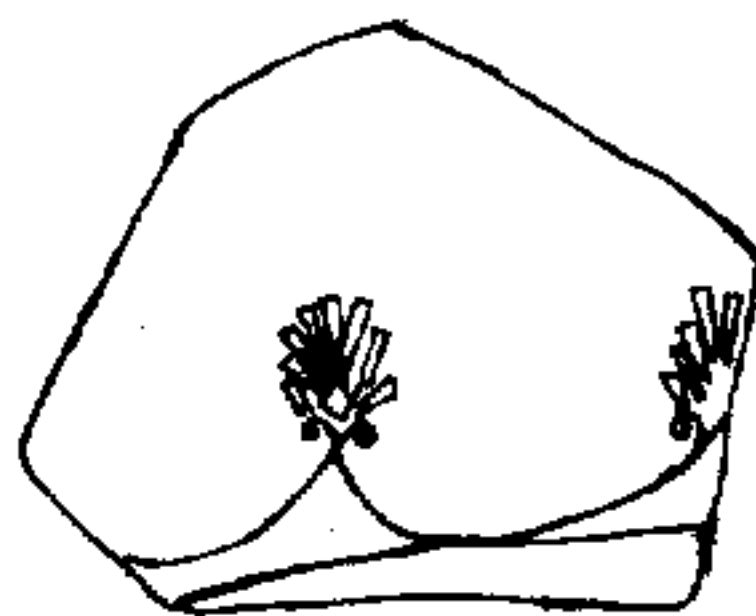
T1-236

S6-362

S7-42

R9-293

3

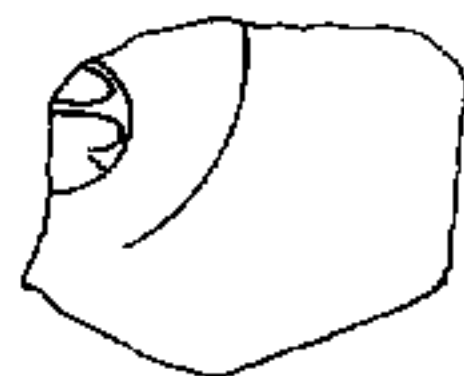

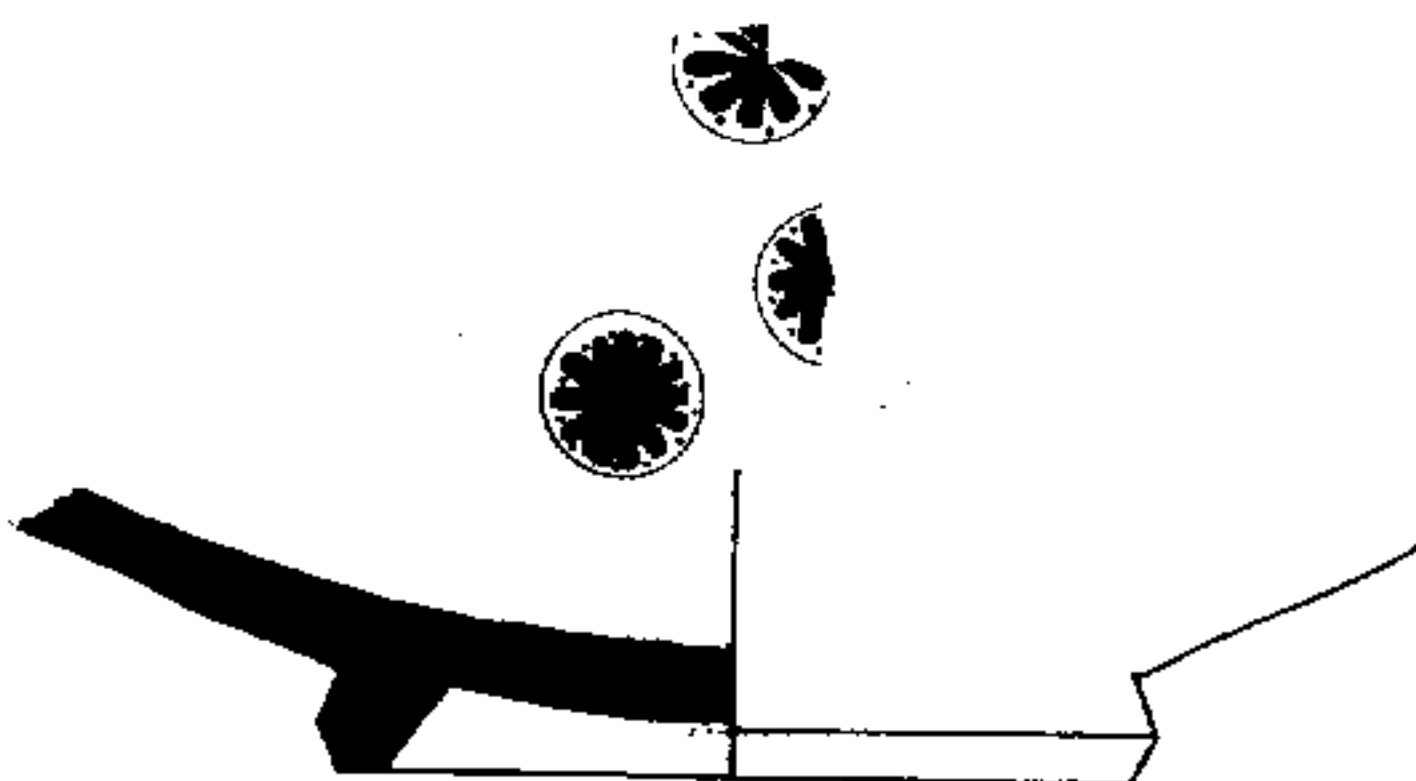
S3-165

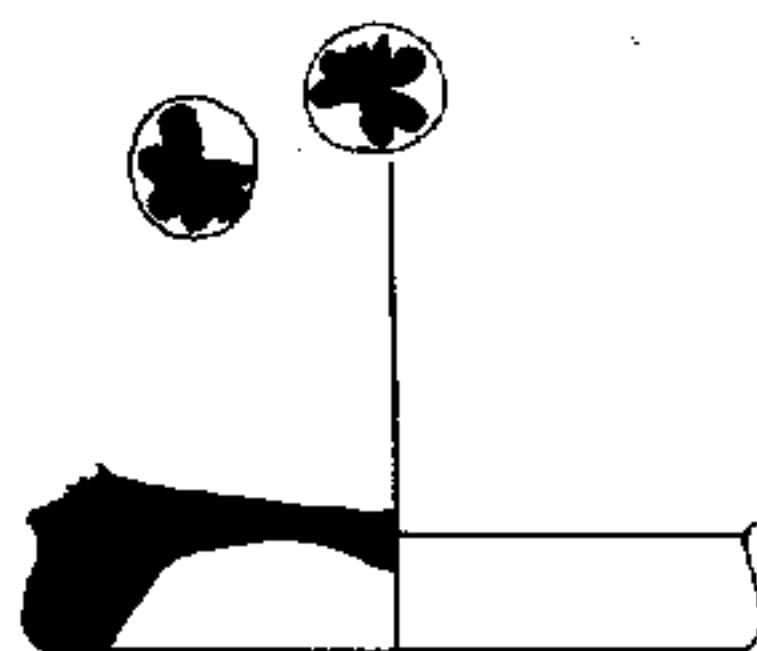
S9-1368

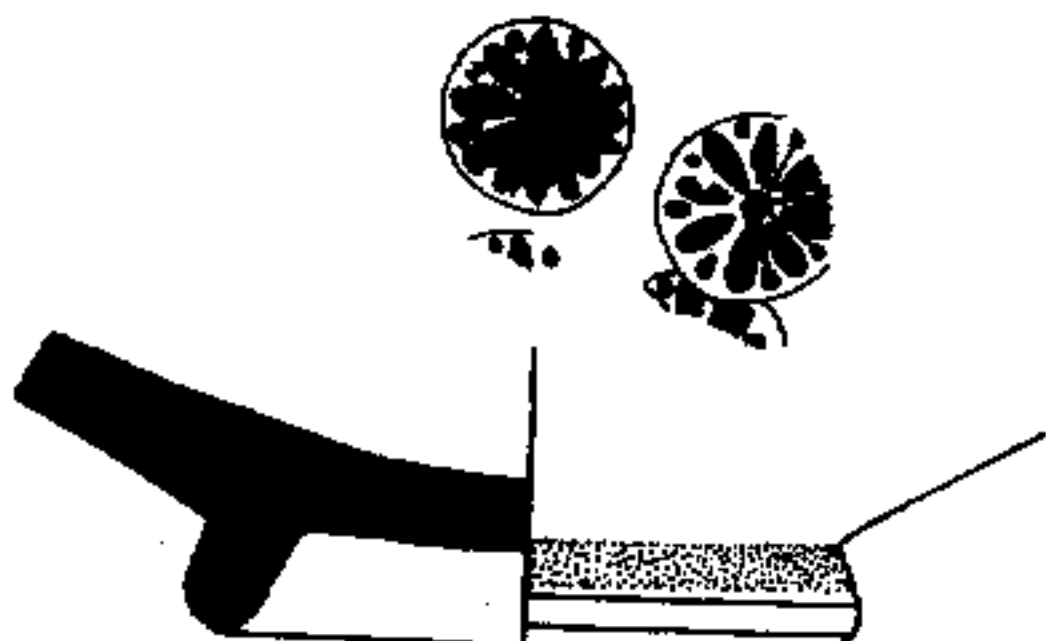
S3-235

S3-234

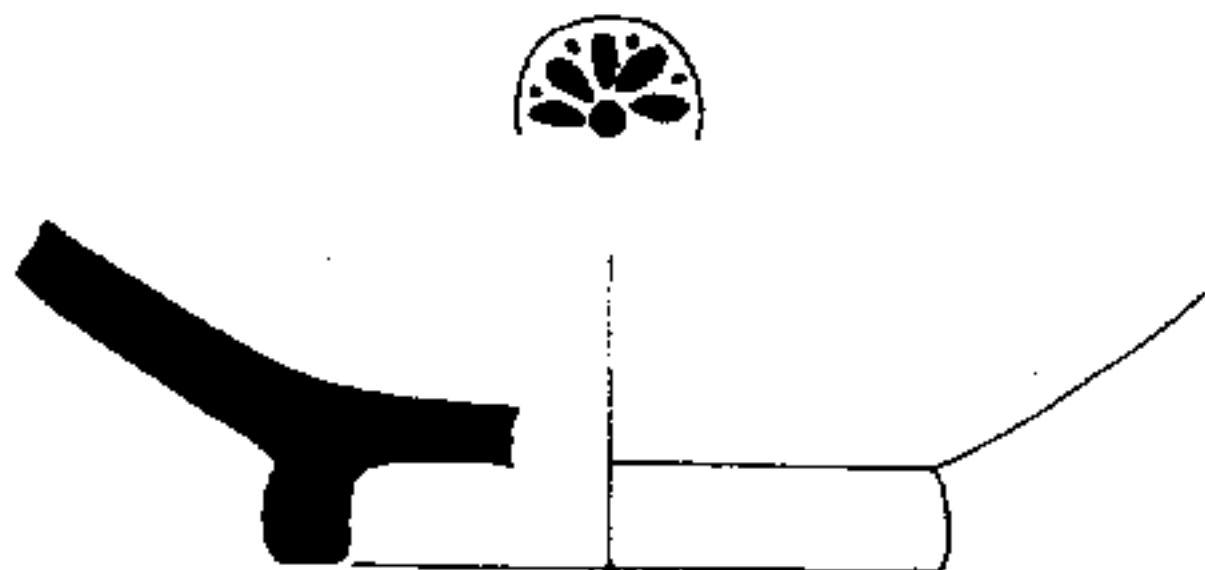
S9-171

R3-1146

R3-1752

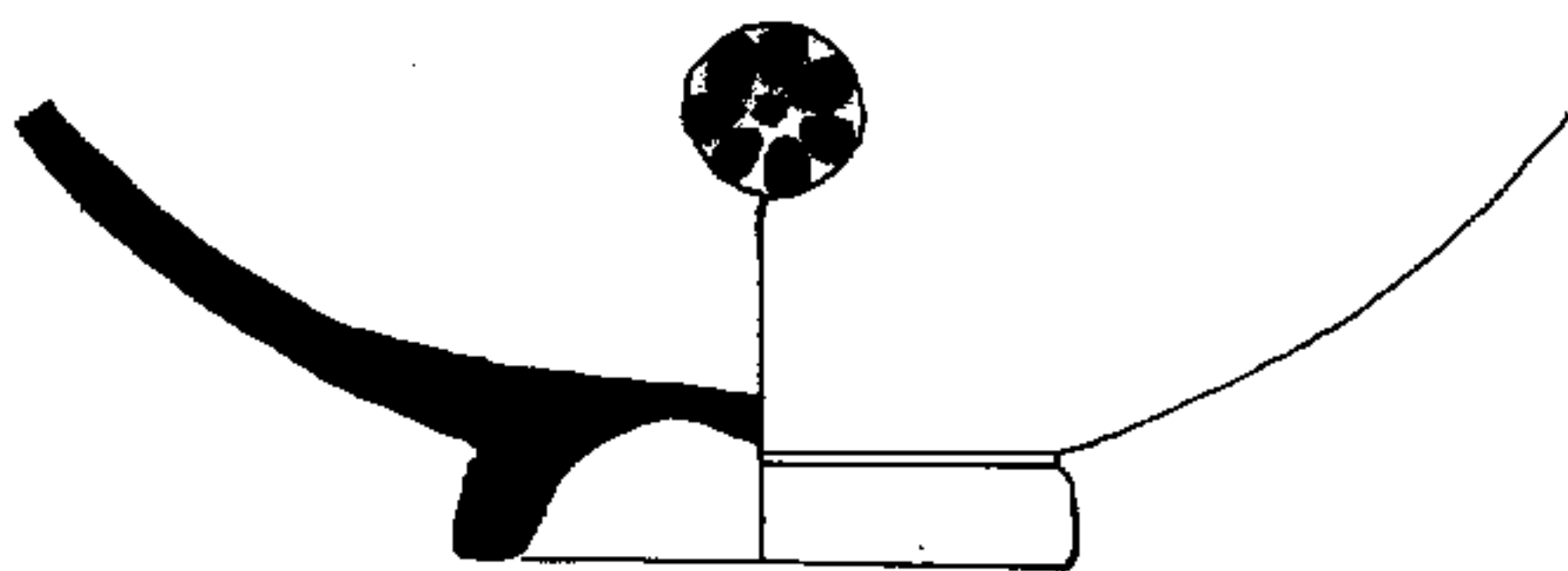

F1

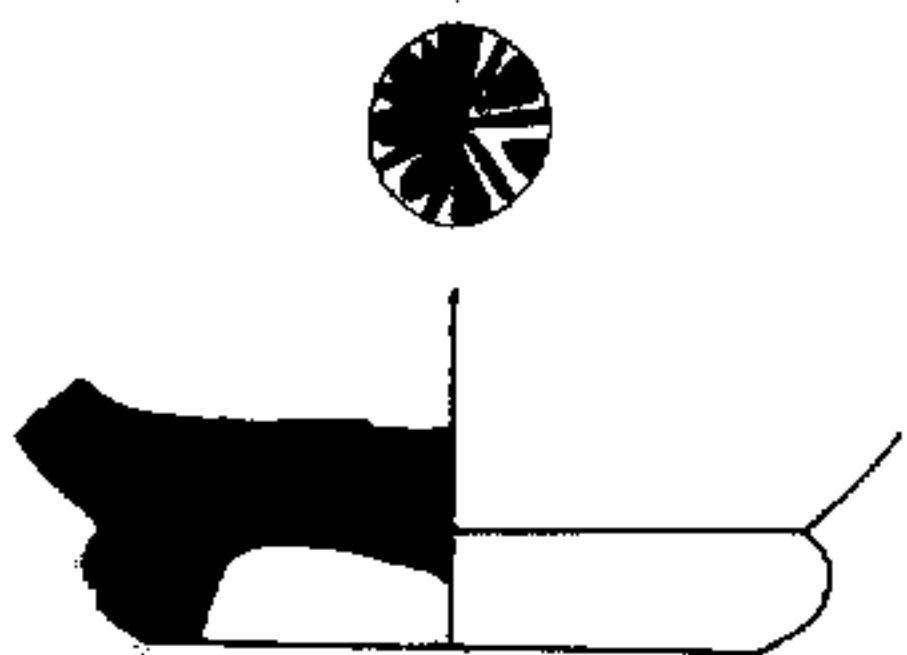

R3-16

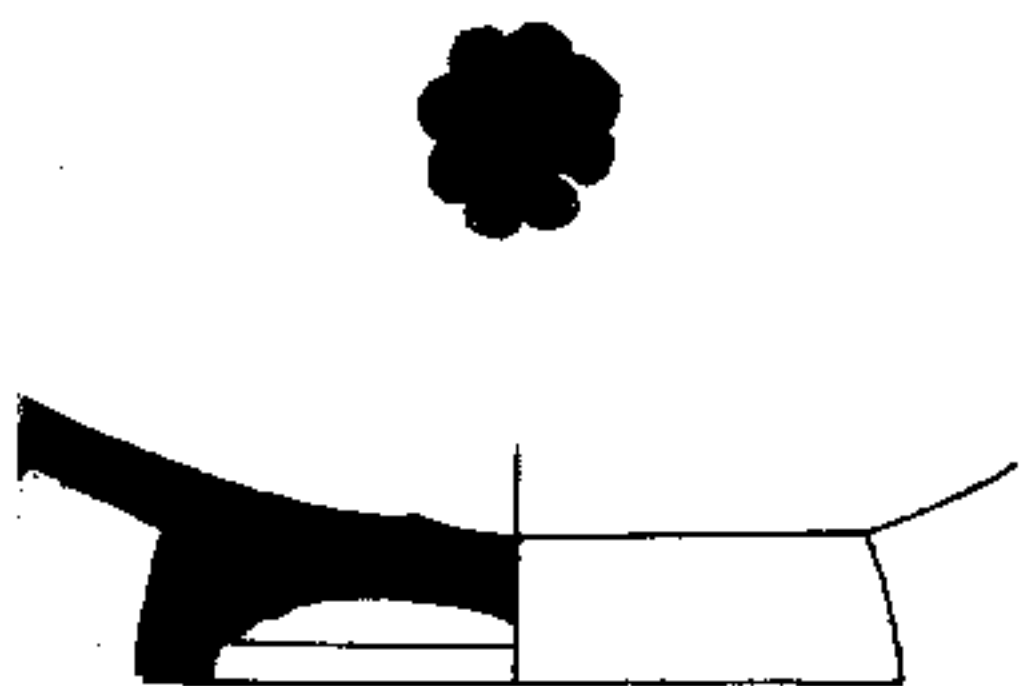
S1-377

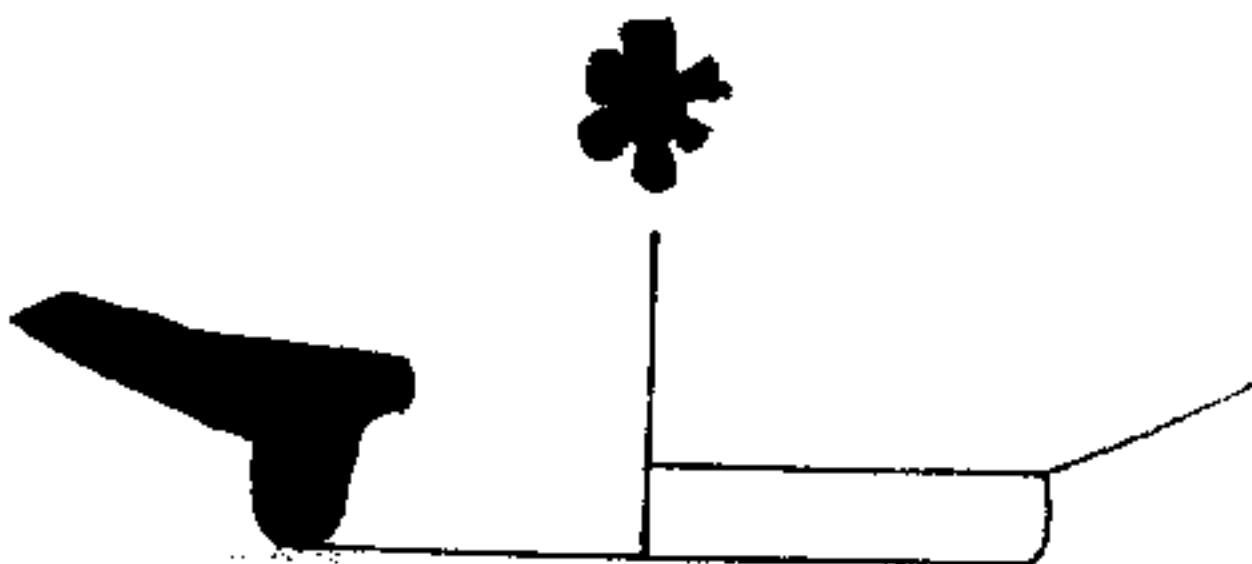
S6-673

S9-101

S6-674

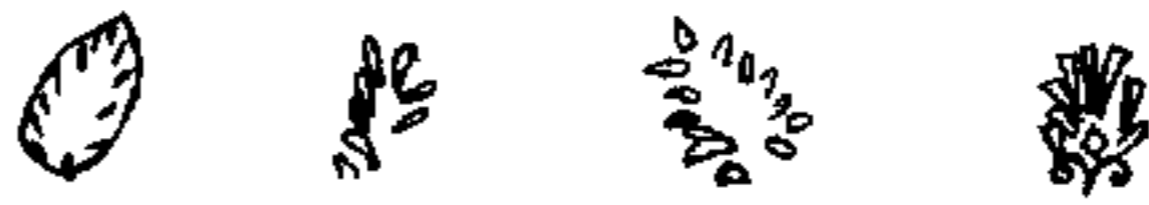
R2-210

R8 226

"ATIQUES"

T. DE LES PETITES ESTAMPETES

T. DE RHODE

